

BỒI DƯỠNG GIÁO VIÊN CHỦ NHIỆM VỀ CÔNG TÁC GIÁO DỤC KỸ NĂNG SỐNG CHO HỌC SINH TRUNG HỌC CƠ SỞ

Lê Bá Lộc¹

TÓM TẮT

Trong nhà trường, giáo viên chủ nhiệm là người thay mặt hiệu trưởng quản lý học sinh lớp mình phụ trách, chịu trách nhiệm trước nhà trường về chất lượng toàn diện của học sinh. Giáo viên chủ nhiệm là nhà quản lý giáo dục trong một tập thể nhỏ, mang đặc trưng mà giáo viên bộ môn không thể thay thế được. Mỗi giáo viên chủ nhiệm là một cố vấn của tất cả học sinh trong lớp, có sứ mệnh rất thiêng liêng. Đó là người thắp sáng nhân cách cho học sinh, góp phần giáo dục và hình thành kỹ năng sống cần thiết cho học sinh.

Từ khóa: *Giáo viên chủ nhiệm, kỹ năng sống, giáo dục kỹ năng sống*

1. Mở đầu

Ngành giáo dục nước ta đạt được nhiều thành tựu về bồi dưỡng cán bộ quản lý giáo dục: hiệu trưởng, phó hiệu trưởng, tổ trưởng chuyên môn, cán bộ phụ trách thư viện, phòng thí nghiệm ở nhà trường phổ thông (trong đó có trường trung học cơ sở). Tuy nhiên trong thực tiễn, ngành giáo dục chưa chú ý bồi dưỡng một đối tượng quan trọng khác, đó là bồi dưỡng giáo viên chủ nhiệm các trường trung học cơ sở về phương pháp và lý luận trong công tác giáo dục kỹ năng sống cho học sinh.

Kỹ năng sống rất cần thiết đối với học sinh để các em có thể ứng phó một cách tự tin, chủ động và hoàn thiện hành vi của bản thân trong giao tiếp, giải quyết các vấn đề của cuộc sống với mọi người xung quanh, mang lại cho mỗi cá nhân cuộc sống thoải mái, lành mạnh về thể chất, tinh thần. Công tác bồi dưỡng giáo viên chủ nhiệm là công tác quan trọng và cần thiết, qua đó giúp giáo viên chủ nhiệm làm tốt hoạt động

giáo dục kỹ năng sống cho học sinh ở trường trung học cơ sở hiện nay.

2. Nội dung

2.1. Một số vấn đề về kỹ năng sống và giáo dục kỹ năng sống

Quan niệm kỹ năng sống: Kỹ năng sống là khả năng cá nhân được thể hiện thông qua hành động làm chủ bản thân, hành động ứng xử tích cực với mọi người xung quanh và ứng phó, giải quyết có hiệu quả các tình huống, vấn đề trong cuộc sống dựa trên những tri thức, thái độ và giá trị mà chủ thể có được [1, tr. 6].

Quan niệm về giáo dục kỹ năng sống: Giáo dục kỹ năng sống là trang bị cho người học những kiến thức, thái độ, giá trị và tạo cơ hội cho họ rèn luyện, trải nghiệm trong cuộc sống thực tiễn, từ đó giúp họ có thể làm chủ bản thân, ứng xử tích cực với mọi người xung quanh và ứng phó, giải quyết có hiệu quả các tình huống, vấn đề trong cuộc sống [1, tr. 7].

¹ Trường Cán bộ Quản lý Giáo dục TP. Hồ Chí Minh
Email: lbloc@iemh.edu.vn

Bản chất của kỹ năng sống là kỹ năng tự quản lý bản thân và kỹ năng xã hội cần thiết để cá nhân tự lực trong cuộc sống, học tập và làm việc hiệu quả. Kỹ năng sống giúp con người sống có trách nhiệm với bản thân và cộng đồng, ứng phó với sức ép và sự lôi kéo thiếu lành mạnh, phòng ngừa những hành vi có hại cho sức khỏe thể chất và tinh thần và biết lựa chọn cách ứng xử phù hợp nhất cũng như có cách xử lý tích cực nhất để đối phó với những thách thức trong cuộc sống.

Đặc điểm tâm sinh lý của học sinh trung học cơ sở: Học sinh trung học cơ sở bắt đầu xuất hiện sự quan tâm đến bản thân, đến những phẩm chất nhân cách của mình, các em có biểu hiện nhu cầu tự đánh giá, so sánh mình với người khác. Điểm nổi bật ở lứa tuổi này là dễ xúc động, dễ bị kích động, vui buồn thường hay đan xen, tình cảm còn mang tính bồng bột. Khi tham gia các hoạt động vui chơi, học tập, lao động các em đều thể hiện tình cảm rõ rệt và mạnh mẽ. Ở lứa tuổi này, giao tiếp là một hoạt động đặc biệt giúp các em rèn kỹ năng sống cho bản thân, giúp các em nhận thức được người khác và bản thân mình, từng bước phát triển các kỹ năng cần thiết như: so sánh, phân tích, khái quát hành vi của mình và của người khác, trên cơ sở đó từng bước tự điều chỉnh hành vi, hoạt động để hoàn thiện nhân cách bản thân.

Những kỹ năng sống cần được giáo dục cho học sinh trung học cơ sở theo

chương trình của Bộ Giáo dục và Đào tạo gồm:

+ *Nhóm kỹ năng xã hội*: kỹ năng giao tiếp hiệu quả, kỹ năng đồng cảm, kỹ năng quan sát, kỹ năng kiên định, kỹ năng thuyết phục và gây ảnh hưởng, kỹ năng làm việc nhóm, kỹ năng lãnh đạo (làm thủ lĩnh).

+ *Nhóm kỹ năng giao tiếp*: xác định đối tượng giao tiếp, xác định nội dung và hình thức giao tiếp, sử dụng ngôn ngữ hình thể trong giao tiếp.

+ *Nhóm kỹ năng phòng chống bạo lực*: phòng chống xâm hại thân thể, phòng tránh xâm hại tình dục, phòng chống bạo lực học đường, phòng chống bạo lực gia đình, tránh tác động xấu từ bạn bè, kỹ năng duy trì mối quan hệ, kỹ năng hóa giải mâu thuẫn.

+ *Nhóm kỹ năng đời sống cá nhân và gia đình*: phòng tránh tai nạn thương tích, bảo vệ sức khỏe, vượt qua nghịch cảnh, tình yêu chân chính và tình dục an toàn, quản lý tiền bạc.

+ *Nhóm kỹ năng nghề nghiệp*: khám phá bản thân, khám phá sở thích và hứng thú, định hướng nghề nghiệp [2, tr. 26].

Các hình thức giáo dục kỹ năng sống cho học sinh trung học cơ sở: *giáo dục kỹ năng sống qua các hoạt động học tập* (những người yêu thích văn học, câu lạc bộ thơ văn, những nhà vật lý, toán học trẻ, sinh học và môi trường, thi tìm hiểu theo chủ đề...); *giáo dục kỹ năng sống qua các hoạt động giáo dục thể chất* (bóng đá, bóng chuyền, cầu

lông, võ dân tộc, du lịch, trò chơi dân gian...); *giáo dục kỹ năng sống qua các hoạt động giáo dục thẩm mỹ* (hát múa, hát dân ca, vẽ, thơ, kịch, đặc san, báo tường...); *giáo dục kỹ năng sống qua các hoạt động giáo dục nghề nghiệp* (hướng nghiệp, giáo dục nghề truyền thống, địa phương...); *giáo dục kỹ năng sống qua các tiết sinh hoạt dưới cờ hằng tuần của trường*; *giáo dục kỹ năng sống qua các tiết sinh hoạt chủ nhiệm hằng tuần của lớp* [2, tr. 28].

Giáo viên chủ nhiệm qua công tác chủ nhiệm lớp thực hiện việc bồi dưỡng kỹ năng tự quản cho học sinh để các em có khả năng tự quản lý và tổ chức mọi hoạt động của lớp. Giáo viên chủ nhiệm lãnh đạo lớp học, điều khiển lớp học, làm công tác phát triển lớp học, tổ chức lớp học, giáo dục kỹ năng sống cho học sinh lớp mình chủ nhiệm.

Chỉ thị số: 40/2008/CT-BGDĐT, ngày 22 tháng 7 năm 2008, về việc phát động phong trào thi đua “Xây dựng trường học thân thiện, học sinh tích cực” trong các trường phổ thông giai đoạn 2008 - 2013 đã đưa vào nội dung rèn kỹ năng sống cho học sinh vì nhận thấy có nhiều học sinh bị xâm hại, bị lạm dụng do thiếu kỹ năng sống. Đã đến lúc dạy cho học sinh những kỹ năng sống để các em không bị sốc trong mọi hoàn cảnh; chuẩn bị cho các em tâm lý chủ động để tiếp nhận cuộc sống, như chuyển lớp, chuyển thầy cô giáo chủ nhiệm, chuyển cấp, chuyển trường hoặc khi tham gia các hoạt động ngoài giờ

lên lớp, sinh hoạt tập thể, ngoại khóa, hướng nghiệp, lao động.

2.2. Công tác giáo dục kỹ năng sống của giáo viên chủ nhiệm trường trung học cơ sở

- Về việc xây dựng đội ngũ cán sự lớp, tổ chức lớp chủ nhiệm: Một số giáo viên chủ nhiệm chưa làm được việc xây dựng đội ngũ cán sự lớp theo phương hướng tự quản tích cực, chưa phát huy được tiềm năng, vai trò của học sinh trong các hoạt động xây dựng tập thể; chưa biết giao nhiệm vụ, chức năng cụ thể cho từng đối tượng; chưa tổ chức bồi dưỡng nội dung, phương pháp hoạt động cho học sinh. Do vậy giáo viên chủ nhiệm còn hạn chế trong việc giáo dục những kỹ năng cần thiết cho học sinh trong thực hiện nhiệm vụ của cán sự lớp; chưa giúp được các em hình thành những kỹ năng sống để xử lý và giải quyết vấn đề trong cuộc sống.

- Về việc xây dựng, điều hành một tập thể tự quản: Một số giáo viên chủ nhiệm chưa biết cách huấn luyện những kỹ năng làm việc cho ban cán sự lớp; chưa biết cách bồi dưỡng để cán sự lớp nắm vững nhiệm vụ được giao; chưa tập cho lớp biết cách tự quản.

- Về kiến thức và cách tổ chức giáo dục kỹ năng sống: Còn có giáo viên chủ nhiệm chưa tự trang bị kỹ năng sống và cách tổ chức giáo dục kỹ năng sống cho học sinh qua các phương tiện truyền thông, sách báo, tài liệu, thực tiễn cuộc sống, qua các hình thức bồi dưỡng thường xuyên do ngành giáo dục tổ

chức thực hiện. Thiếu kiến thức về kỹ năng sống và chưa biết cách tổ chức giáo dục kỹ năng sống sao cho phù hợp và hiệu quả nên công tác chủ nhiệm của giáo viên còn bất cập, chưa đạt được mục tiêu giáo dục như mong muốn.

- Một số giáo viên chủ nhiệm chưa biết ứng xử giải quyết thế nào cho đúng các mối quan hệ giữa các em học sinh với nhau, giữa học sinh với giáo viên, giữa giáo viên bộ môn với giáo viên; giữa giáo viên chủ nhiệm với Đoàn Thanh niên, cán bộ Đội Thiếu niên... với cha mẹ học sinh.

- Có giáo viên chủ nhiệm chưa xây dựng được quy chế hành vi giao tiếp giữa thầy với trò; chưa rèn luyện kỹ năng ứng xử văn hóa; chưa mạnh mẽ lên án các hành vi bạo lực học đường và xã hội.

- Một bộ phận giáo viên chủ nhiệm chưa định hướng, hướng dẫn hành vi đạo đức cho học sinh; chưa nâng cao ý thức tự nguyện, tự giác, tự chủ phát huy được tính tích cực trong mọi hoạt động rèn luyện kỹ năng sống của thầy cô giáo và học sinh; chưa thực hiện giáo dục cho học sinh nhận thức được lợi ích của rèn luyện kỹ năng sống là có lợi về mọi mặt cho bản thân, gia đình, xã hội và đất nước.

2.3. Những nội dung cần bồi dưỡng cho giáo viên chủ nhiệm trong công tác giáo dục kỹ năng sống cho học sinh

- Bồi dưỡng giáo viên chủ nhiệm về việc xây dựng đội ngũ cán sự lớp, tổ

chức lớp chủ nhiệm: Giáo viên chủ nhiệm cần xây dựng đội ngũ cán bộ lớp theo phương hướng tự quản tích cực, phát huy được tiềm năng, vai trò của học sinh trong các hoạt động xây dựng tập thể học sinh. Giao nhiệm vụ, chức năng cụ thể cho từng đối tượng. Tổ chức bồi dưỡng nội dung, phương pháp hoạt động cho các em. Qua đó giáo viên chủ nhiệm giáo dục những kỹ năng cần thiết cho các em trong thực hiện nhiệm vụ của cán sự lớp như điều hành lớp, tổ chức các hoạt động của lớp. Từng bước giúp các em hình thành những kỹ năng sống, biết cách xử lý và giải quyết vấn đề trong cuộc sống.

- Bồi dưỡng giáo viên chủ nhiệm về xây dựng, điều hành lớp tự quản: Đó là việc giúp giáo viên chủ nhiệm biết cách huấn luyện ban cán sự lớp thành thạo kỹ năng làm việc; bồi dưỡng để cán sự lớp nắm vững nhiệm vụ được giao. Tập cho lớp biết cách tự quản: giáo viên chủ nhiệm dự và theo dõi cách làm việc của ban cán sự lớp; giáo viên chủ nhiệm có thể nhắc nhở khi cần thiết, không can thiệp nhiều, sâu vào các hoạt động của lớp tự quản; giáo viên chủ nhiệm cần có giai đoạn quan sát lớp, điều chỉnh những học sinh chưa chủ động làm việc hoặc kỹ năng còn yếu; bồi dưỡng và hỗ trợ để các em làm tốt nhiệm vụ của mình. Khi chắc chắn lớp có thể tự quản, giáo viên để các em độc lập hoạt động. Đó cũng là lúc một số kỹ năng sống đã được hình thành ở các em qua việc giáo dục của giáo viên chủ nhiệm lớp.

- Bồi dưỡng giáo viên chủ nhiệm về kiến thức và cách tổ chức giáo dục kỹ năng sống cho học sinh qua công tác chủ nhiệm lớp: Giáo viên chủ nhiệm tăng cường giáo dục kỹ năng sống cho học sinh thông qua hình thức lồng ghép vào các giờ sinh hoạt chủ nhiệm lớp. Kỹ năng sống rất phong phú, đa dạng và những hiểu biết về kỹ năng sống là rất cần thiết đối với giáo viên chủ nhiệm. Cách tổ chức giáo dục kỹ năng sống cho học sinh cũng là những kỹ năng mà người giáo viên chủ nhiệm phải quan tâm bồi dưỡng, tiếp thu, tích lũy trong quá trình dạy học và giáo dục của mình. Thầy cô phải tự trang bị kỹ năng sống và cách tổ chức giáo dục kỹ năng sống cho học sinh qua các phương tiện truyền thông, sách báo, tài liệu, thực tiễn cuộc sống, đặc biệt là qua các hình thức bồi dưỡng thường xuyên do ngành giáo dục tổ chức thực hiện.

- Bồi dưỡng cho giáo viên chủ nhiệm biết ứng xử giải quyết đúng các mối quan hệ giữa các em học sinh với nhau, giữa học sinh với giáo viên, giữa giáo viên bộ môn với giáo viên chủ nhiệm; giữa giáo viên chủ nhiệm với Đoàn Thanh niên, cán bộ Đội Thiếu niên và với cha mẹ học sinh. Những mối quan hệ ấy nếu được nhận thức và giải quyết một cách thấu tình đạt lý thì hiệu quả giáo dục sẽ rất cao. Ngược lại, hậu quả sẽ khó lường. Điều đó cho thấy rằng, việc nhận thức vấn đề phối hợp và giải quyết mối quan hệ phối hợp giữa các chủ thể nêu trên đối với giáo viên

chủ nhiệm là rất cần thiết và quan trọng. Nói cách khác, đó là kỹ năng mà người thầy cần trang bị cho mình trong nghiệp trồng người.

- Bồi dưỡng giáo viên chủ nhiệm biết động viên, biết vận động thuyết phục, rèn luyện kỹ năng sống cho học sinh phát triển: Giáo viên góp ý, tư vấn trong giờ sinh hoạt lớp giúp học sinh cảm thấy tự tin và câu nói chắc gọn, cộng thêm một môi trường giáo dục thân thiện hòa đồng, cho phép các em tiến đến gần và hòa nhập với nhau, sau đó là những điều khác như: đóng góp ý kiến cho tập thể, ý tưởng độc đáo cho các hoạt động của lớp phong phú hơn, hiệu quả hơn và đặc biệt kỹ năng làm việc nhóm, tập thể, các em được trang bị lý thuyết cụ thể, rồi thực hành để hiểu. Giáo viên phải luôn khích lệ, luôn ở bên học sinh khi khó khăn, giúp các em tự tin hơn, tự lập hơn trong cuộc sống, đây là điều rất cần thiết trong cuộc sống của các em sau này.

- Bồi dưỡng giáo viên chủ nhiệm về xây dựng quy chế hành vi giao tiếp giữa thầy với trò gần gũi thân thiện, rèn luyện kỹ năng ứng xử văn hóa, lên án mọi hành vi bạo lực học đường và xã hội: giáo viên chủ nhiệm với học sinh như là một người bạn lớn, vừa gần gũi vừa đáng tin cậy, kiên trì trong giáo dục học sinh. Vui cùng những thành tích nhỏ bé của học sinh và chia sẻ với những thất bại của học sinh; là người rất gần gũi với học sinh, vì thế cố gắng để học sinh luôn cởi mở

với giáo viên chủ nhiệm; vừa là bạn vừa là thầy của học sinh; cố gắng khơi dậy sự tự tin trong mỗi học sinh. Qua mỗi giờ sinh hoạt chủ nhiệm lớp, giáo viên chủ nhiệm giúp học sinh trở thành một nhân cách cởi mở, say mê, sáng tạo và phát triển toàn diện.

- Bồi dưỡng giáo viên chủ nhiệm về việc kết nối ba môi trường giáo dục *nhà trường, gia đình và xã hội*: Mỗi buổi họp với cha mẹ học sinh là dịp để giáo viên chủ nhiệm cung cấp thêm cho họ những kiến thức về tâm lý, sư phạm, về quá trình học tập. Thường xuyên liên hệ với cha mẹ học sinh, kịp thời nắm bắt thông tin, diễn biến tâm sinh lý của học sinh, thông qua các hoạt động hưởng ứng phong trào của ngành, của trường, của các đoàn thể, của địa phương để rèn luyện cho học sinh kỹ năng ứng xử, rèn luyện sức khỏe, ứng xử văn hóa, phòng chống bạo lực, tệ nạn xã hội, đưa nội dung giáo dục kỹ năng sống vào những lần họp cha mẹ học sinh; cung cấp cho các bậc cha mẹ học sinh những kiến thức và phương pháp giáo dục con em phù hợp với đặc điểm độ tuổi; cung cấp địa chỉ những dịch vụ hỗ trợ tại cộng đồng để giúp gia đình và xã hội tham gia giáo dục học sinh tốt hơn. Việc rèn luyện kỹ năng sống cho học sinh tiến bộ và đạt hiệu quả đến đâu phụ thuộc rất nhiều vào đội ngũ thầy cô giáo, cách giáo dục mỗi trường, văn hóa sống của mỗi gia đình.

- Bồi dưỡng giáo viên chủ nhiệm về việc định hướng, hướng dẫn hành vi

đạo đức cho học sinh: Giáo viên chủ nhiệm nâng cao ý thức tự nguyện, tự giác, tự chủ, phát huy được tính tích cực trong mọi hoạt động rèn luyện kỹ năng sống cho học sinh; giúp học sinh nhận thức được lợi ích của rèn luyện kỹ năng sống là có lợi về mọi mặt cho bản thân, gia đình, xã hội và đất nước; biết quan tâm chia sẻ để cả tập thể cùng rèn luyện; trang bị cho học sinh nhận thức mới rằng, sống trong xã hội, ai cũng có thể mắc sai lầm và bất cứ lúc nào, ở đâu đó cũng sẽ có những hành vi không chuẩn mực, vì thế học sinh phải biết bảo vệ mình, biết cảnh giác, có óc hoài nghi một cách khoa học, không phải hoài nghi bi quan, xa lánh.

- Giáo viên chủ nhiệm phải có tâm huyết và tình yêu thương đối với học sinh, thực sự đổi mới phương pháp trong việc thực hiện sinh hoạt chủ nhiệm lớp, tạo điều kiện để học sinh rèn luyện, tự rèn luyện kỹ năng sống. Coi trọng tự rèn luyện, động viên khuyến khích học sinh kịp thời. Giáo dục cho học sinh không bi quan sau những vi phạm của mình mà phải lấy đó là một bài học để rút kinh nghiệm, phải biết cách quản lý thời gian, dành nhiều thời gian của cá nhân cho việc học, không sa đà vào các trò chơi vô bổ.

3. Kết luận

Giáo dục kỹ năng sống cho học sinh cần đến vốn sống, tình thương và nhân cách của người thầy. Học sinh học kiến thức và kỹ năng ở thầy trước hết là ở tấm gương sống của người thầy. Vì

vậy để học sinh không thất vọng vì thầy thì trước hết mỗi thầy cô giáo là một tấm gương đạo đức, tự học và sáng tạo. Giáo viên chủ nhiệm cần được bồi dưỡng và tự bồi dưỡng những kiến thức và phương pháp giáo dục kỹ năng sống cho học sinh qua công tác chủ nhiệm lớp. Giáo dục kỹ năng sống cho học

sinh là phải đem đến cho các em sự hứng thú, sôi nổi và niềm vui trong học tập, rèn luyện. Các em hứng thú và tự giác thì chắc chắn việc giáo dục kỹ năng sống sẽ thực chất và hữu ích, mục tiêu giáo dục toàn diện sẽ đạt được hiệu quả như mong muốn.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Nguyễn Thị Thu Hằng, (2013), “*Giáo dục kỹ năng sống cho học sinh dân tộc thiểu số khu vực miền núi phía bắc Việt Nam qua các môn tự nhiên và xã hội, khoa học*”, Luận án Tiến sĩ Giáo dục học, Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam
2. Lê Bá Lộc, (2013), “*Thực trạng quản lý hoạt động giáo dục kỹ năng sống của hiệu trưởng trường trung học cơ sở ở thành phố Hồ Chí Minh*”, Đề tài nghiên cứu khoa học cấp trường, mã số C2001.30.03, trường Cán bộ Quản lý Giáo dục thành phố Hồ Chí Minh

TRAINING FORM TEACHERS IN EDUCATING LIFE SKILLS FOR JUNIOR HIGH SCHOOL STUDENTS

ABSTRACT

In schools, the form teachers are the ones who manage the students in charge of the class on behalf of the principal. They are responsible for the school's overall quality. The form teachers are educational administrators in a small group that have unique characters, which the subject teachers cannot replace them. Each form teacher is an advisor to all students in the class with a very sacred mission. It is the teacher who illuminates the personality of the students, contributes to the education and formation of life skills necessary for students.

Keywords: *form teacher, life skills, life skills education*

(Received: 18/7/2017, Revised: 26/1/2018, Accepted for publication: 12/3/2018)